

ผลงานด้านวิชาการและการวิจัย
กลุ่มอนามัยแม่และเด็ก สำนักส่งเสริมสุขภาพ

.....

ชื่อ – สกุล นางประภาภรณ์ จังพานิช นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ
 นายวสุรัตน์ พลอยล้วน นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ

ชื่อโครงการวิจัย :

การประเมินผลโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 (The Evaluation of Child Development Project on the Auspicious Occasion of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorns 5th Cycle Birthday Anniversary on 2nd April 2015)

ช่องทางการเผยแพร่ : นำเสนอในการประชุมกรมอนามัย

หลักการและเหตุผล

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต การที่เด็กจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพนั้น เด็กจะต้องมีพัฒนาการที่สมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงโอกาสทองของชีวิตที่สมองพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หากมีปัจจัยใดกระทบกระเทือนในช่วงนี้จะทำให้เด็กมีโอกาสเกิดความบกพร่องทางพัฒนาการได้ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2540-2544 เป็นต้นมา มีเป้าหมายในการพัฒนาเด็ก ทั้งโครงสร้างการดูแลเด็ก การควบคุมและป้องกันโรค การส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้มีพัฒนาการตามวัย ด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคม เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศ กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะการส่งเสริมสุขภาพให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการพัฒนาตามวัยอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง กำหนดเป้าหมายให้เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ร้อยละ 85 มีพัฒนาการสมวัย ภายในปี พ.ศ.2564 และเด็กพัฒนาการล่าช้าได้รับการประเมินเพื่อช่วยเหลือ ซึ่งบุคลากรสาธารณสุขในสถานบริการทุกระดับ เป็นผู้มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กตามนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาระบบบริการอย่างไร้รอยต่อ และในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ 2 เมษายน 2558 กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 เป้าหมายให้เด็กไทยทุกคน ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการที่ถูกต้อง มีมาตรฐานอย่างเท่าเทียมจากพ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนบูรณาการแผนงานการพัฒนาเด็กของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เครื่องมือที่สำคัญคือ คู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก (Developmental Surveillance and Promotion Manual DSPM) ที่ครอบคลุมเด็กเกิดใหม่ทุกครอบครัวได้รับ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 72 เดือนโดยครอบครัวและผู้ที่มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็กปฐมวัย การใช้เครื่องมือ DSPM นี้ มีจุดมุ่งหวังให้ครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจและดูแลเด็กให้มีพัฒนาการตามวัย และในช่วงอายุ 9, 18, 30, 42, 60 เดือน เด็กจะได้รับการคัดกรองอย่างเข้มข้นจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อค้นหาเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าได้อย่างรวดเร็วทำให้เด็กได้รับการดูแลแก้ไขได้ทันการซึ่งในปี 2563 การดำเนินโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติฯ ครบ 5 ปี จึงควรมีการประเมินผลโครงการ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสถานะพัฒนาการของเด็กอายุ 9, 18, 30, 42, 60 เดือน
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามคู่มือ DSPM ของผู้เลี้ยงดูหลัก
3. ศึกษาความพึงพอใจการใช้คู่มือ DSPM ของผู้เลี้ยงดูหลัก
4. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กฯ

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ เป็นผู้เลี้ยงดูหลักและเด็กปฐมวัยที่มีอายุตั้งแต่ 9 เดือน ถึงอายุ 9 เดือน 29 วัน, เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 18 เดือนถึงอายุ 18 เดือน 29 วัน, เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 30 เดือน ถึงอายุ 30 เดือน 29 วัน, เด็กที่มีอายุ 42 เดือนถึงอายุ 42 เดือน 29 วัน และเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 60 เดือน ถึงอายุ 60 เดือน 29 วัน จำนวน 3,970 คน บุคลากรสาธารณสุขที่ได้รับแต่งตั้งเป็น CPM ระดับจังหวัด จำนวน 1 คน และ/หรือระดับอำเภอ จำนวน 2 คน (ถ้ามี) และผู้ปฏิบัติงานเฝ้าระวังคัดกรองและส่งเสริมพัฒนาการเด็กในระดับ รพ. สต. จำนวน 100 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ mean median Standard deviation และ Quartile deviation และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Chi-square Logistic Regression และ Multiple Regression เชิงคุณภาพใช้ Content Analysis

ผลการศึกษา

- การได้รับคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ได้รับร้อยละ 62.0 ไม่ได้รับ ร้อยละ 38.0 ได้รับคู่มือที่ติดหลังคลอดร้อยละ 70.3 และได้รับคู่มือเมื่อนำเด็กมารับวัคซีนร้อยละ 15.7
- ร้อยละของเด็กจำแนกตามสถานะพัฒนาการและเขตสุขภาพ พบเด็กพัฒนาการปกติ เขตสุขภาพที่ 1-12 ร้อยละ 37.0, 75.5, 34.6, 30.1, 32.6, 75.1, 40.9, 78.0, 40.9, 42.0, 26.5, 47.5 ตามลำดับ และพัฒนาการสงสัยล่าช้า ร้อยละ 63.0, 24.5, 65.4, 69.9, 67.4, 24.9, 59.1, 22.0, 59.1, 58.0, 73.5, 52.5, 53.1 ตามลำดับ ภาพรวม พบพัฒนาการปกติ ร้อยละ 46.9 สงสัยล่าช้า ร้อยละ 53.1
- ร้อยละของเด็กจำแนกตามสถานะพัฒนาการและกลุ่มอายุของเด็กที่คัดกรองพัฒนาการ เด็กอายุ 9, 18, 30, 42, 60 เดือน พบ พัฒนาการปกติ ร้อยละ 70.0, 47.4, 37.8, 38.2, 41.6 ตามลำดับ และพัฒนาการสงสัยล่าช้า ร้อยละ 30.0, 52.6, 62.2, 61.8, 58.4 ตามลำดับ
- ปัจจัยที่มีผลต่อสถานะพัฒนาการของเด็กโดยการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกพบคุณ พบว่าปัจจัยที่ยังคงมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เขตสุขภาพ อายุของเด็ก เพศของเด็ก การศึกษาของพ่อ สถานภาพความสัมพันธ์ของพ่อแม่ เด็ก พื้นฐานอารมณ์ของเด็ก พฤติกรรมของผู้เลี้ยงดูหลักในการส่งเสริมพัฒนาการตามคู่มือ DSPM

ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. CPM ระดับจังหวัด และ/หรือระดับอำเภอ

- CPM มีความมั่นใจในการถ่ายทอดให้คำแนะนำต่างๆ
- ได้รับการพัฒนาศักยภาพจากส่วนกลาง/ศูนย์อนามัย
- การพัฒนาผู้ปฏิบัติงานจะใช้การอบรมฟื้นฟู/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่เป็นประจำทุกปี
- มีทีมจังหวัดในการนิเทศเป็นพี่เลี้ยงให้แก่ผู้ปฏิบัติงานระดับอำเภอ และ รพ.สต.
- การกระจายคู่มือ/อุปกรณ์ต่างๆ ได้รับจากส่วนกลาง/ศูนย์อนามัย จากนั้นกระจายลงสู่ รพ.
- มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้ง อบต./กองทุนระดับตำบล/พชอ.
- ขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่านคณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กระดับจังหวัด
- จุดแข็งโครงการเป็นนโยบายของจังหวัดและอำเภอ มีความร่วมมือ 4 กระทรวง ทำงานเชิงรุก
- จุดอ่อน เจ้าหน้าที่เปลี่ยนบ่อย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ไม่เห็นความสำคัญของการนำเด็กมารับการประเมิน
- สัปดาห์ทรงคี่ กระตุ้นให้ผู้บริหาร ภาควิชาเครือข่าย พ่อแม่เห็นความสำคัญ
- การบันทึกข้อมูลทำได้ทันเวลา ถูกต้อง ครบถ้วนไม่ค่อยมีปัญหา

2. ผู้ปฏิบัติงานใน รพ.สต.

- ได้รับการพัฒนาทักษะจาก สสจ. และ CPM ระดับจังหวัด/ระดับอำเภอ
- อุปกรณ์/คู่มือ DSPM เพียงพอกับเด็ก แต่จะได้ช้ากว่าที่กำหนด
- มีการดำเนินงานร่วมกับ อบต. และศูนย์เด็กเล็ก
- มีการอบรมให้ความรู้ อสม. และครูผู้ดูแลเด็ก ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการติดตามและนัดเด็ก
- โครงการ DSPM มีจุดแข็งเป็นการทำงานร่วมกัน เป็นภาพภาคีเครือข่าย
- สัปดาห์ทรงคี่มีประโยชน์ เป็นการกระตุ้นผู้ปกครอง ชุมชน เครือข่าย
- จุดอ่อน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ยังไม่เข้าใจ ไม่ให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการ
- การบันทึกข้อมูล การใช้โปรแกรมต่างๆ ไม่มีปัญหา หากมีทาง สสจ. และ สสอ. แก้ไขปัญหาได้

ข้อเสนอแนะ

1. เร่งรัดให้เกิดการดำเนินงานตามมาตรการ/แนวทาง ติดตามการได้รับและการใช้คู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก (DSPM) ที่ครอบคลุมมีคุณภาพในระดับเขตสุขภาพ/จังหวัด/อำเภอ/ตำบล
2. เร่งรัดการเพิ่มพูนทักษะการใช้คู่มือ DSPM และการแนะนำการใช้ให้กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง แก่พยาบาลหลังคลอด และพยาบาลคลินิกเด็กสุขภาพดีให้ครอบคลุมทุกหน่วยบริการ
3. ส่งเสริมบทบาทของผู้เลี้ยงดูหลัก ครูผู้ดูแลเด็ก อสม. และภาคีเครือข่ายให้ตระหนัก มีความรู้เกี่ยวกับการใช้คู่มือ DSPM
4. สนับสนุนสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกสังกัด ให้มีการใช้คู่มือ DSPM และมีการพัฒนาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ
5. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์หลักสูตรอบรมออนไลน์ เรื่อง การใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)